

გურამ თაყნიაშვილი

იაკობ გოგებაშვილისა და ნიკო ნიკოლაძის პოლემიკის საბანი

იაკობ გოგებაშვილის უკვდავი სახელმძღვანელოების “ბუნების კარისა” და “ღედა ენის” პირველ გამოცემებს (1868, 1876 წწ.) ცხოველი გამომხატურება მოჰყვა იმდროინდელ ქართულ პრესაში. გაზეთები: “დროება”, “ივერია”, “ОБЗОР”, “ТИФЛИССКИЙ ВЕСТНИК”, “КАВКАЗ” და სხვა გამოცემები სისტემატურად ბეჭდადნენ როგორც დადებით, ასევე უარყოფით რეცენზიებს ორივე სახელმძღვანელოზე. როგორც ცნობილია, “ღედა ენა” სახელმძღვანელოდ დაამტკიცა კავკასიის საწავლო ოლქის სამზრუნველო საბჭომ 1876 წლის დეკემბერში. ზუსტად 135 წლის წინათ, გიორგი იოსელიანის დადებითი რეცენზიის შემდეგ. “ღედა ენის” პირველი გამოცემა აღინიშნა სტეფანე ზარაფიშვილის პრემიით (200 მან.) მისი ბეჭდვის ღირებულებაც გაიღო იგივე ზარაფიშვილმა (600 მან.) ცხადია, ი. გოგებაშვილს კარგად ესმოდა “ღედა ენის” პირველი გამოცემის ნაკლოვანი მხარეების შესახებ, მაგრამ იქვე აცხადებდა, რომ ეს ნაკლოვანი მხარეები არ უნდა ქვეულოყო საყვედურის საგნად. პირველი გამოხატულებები “ღედა ენის” შესახებ გამოაქვეყნეს: ე. მარჯანიძემ (ქუთაისელი პედაგოგი), მ. კურდღელაშვილმა, ა. წერეთელმა, ალ. მირიანაშვილმა, გ. გაბიჭაძემ, კ. აბაშიძემ, უ. ნათიევმა, გ. წერეთელმა, კ. დოდაშვილმა და სხვებმა. გამოხატულებებსა და რეცენზიებს, ღრმად პედაგოგიური მიდგომებითა და ქართული ენის სიწმინდის დაცვის პოზიციებიდან, დასაბუთებული პასუხები გასცა ი. გოგებაშვილმა თავის პედაგოგიური ხასიათის წერილებში “უმეცრების ამყობა”, “წიპურტების ნიმუში”, “სამწუხარო მოვლენა პედაგოგიაში” და სხვ. წერილებში, სადაც მტკიცედ დაიცვა სახელმძღვანელოების შინაარსი, სტრუქტურა, მიზანდასახულობა და ის ამოცანები, რასაც ემსახურებოდა ორივე წიგნი. ორივე წიგნის შესახებ თავისი შეხედულებები გამოაქვეყნა ცნობილმა მწერალმა, პუბლიცისტმა და საზოგადო მოღვაწემ ნიკო ნიკოლაძემ, რეცენზიები დაბეჭდა “დროებაში”, “ОБЗОР”-ში, “ТИФЛИССКИЙ ВЕСТНИК”-ში. პირველი გამოხატულება მან გამოაქვეყნა “ბუნების კარის” შესახებ მისი გამოქვეყნებისთანავე გაზეთ დროებაში” (“დროება“, 1888), “ჩვენი გულითადი მადლობა უნდა მოექცეს გოგებაშვილისადმი.— წერს ნ. ნიკოლაძე, რომელმაც გვაჩუქა ყოვლად შესანიშნავი საკითხავი წიგნი ქართველი ახალგაზრდობის დამყენებელი სწავლის გზაზე. მაგრამ ვიდრე საბოლოოდ წარმოვადგენდეთ ჩვენს აზრს ამ ძვირფას წიგნზე, სჯობია ამოვკრიბოთ ზოგიერთი ალაგი თვითონ ავტორის წინასიტყვაობიდან”; შემდეგ რეცენზენტი ვრცლად მიმოიხილავს “ბუნების კარის” პირველი გამოცემის წინასიტყვაობას, გზადაგზა იმოწმებს რა ი. გოგებაშვილის მოსაზრებებს ქართული ენის სწავლების აუცილებლობის შესახებ, “ბუნების კარის” შესავალში ი. გოგებაშვილი წერს, “პედაგოგიური აქსიომაა, რომ ზვეშემა პირველად თავისი ენა უნდა ისწავლოს”, ჩვენი საზოგადოება სრულად ამის წინააღმდეგ ღალატებს,

ყმაწვილი ქართული ენის სწავლას მერეც მოასწრებდსო, ეს სწორედ იმას ჰგავს. რომ სახლის შენება ვინმემ ბანიდგან დაიწყოს და ამბობდეს: საძირკველის ჩადება მერმეც შეიძლებაო. ჩვენს საზოგადოებას მოუთმენლად უნდა, რომ ყმაწვილებმა მალე შეისწავლონ რუსული ენა, მაგრამ ეს მოუთმენლობა საქმეს ბევრად აფუჭებს; “თუ ყმაწვილის გონება — აგრძელებს წინასიტყვაობაში ი. გოგებაშვილი, თავის ენაზედ გახსნილი არა აქვს უცხო ენის სწავლაში ბევრს ეწვალება, დროსაც ბევრს დაჰკარგავს და გვარიანადაც ვერ შეისწავლის”.

ნ. ნიკოლაძის ეს პირველი წერილი არ არის კრიტიკული ხასიათისა, იგი შესავალშივე ქებით მოიხსენიებს წიგნის ავტორს; როგორც შემდეგში ი. გოგებაშვილი წერს, ნ. ნიკოლაძე ურჩევდა მას სხვა ყველაფრისათვის თავი დაენებებინა და მხოლოდ სახელმძღვანელოებზე ემუშავა. ეს ფაქტი იყო 1869 წელს, როდესაც ნიკოლაძე დაბრუნდა საზღვარგარეთიდან, მაშინ იგი ძალზე დადებითად ალაპარაკდა “ბუნების კარის” შესახებ მეორე რეცენზია ნ. ნიკოლაძემ “ბუნების კარის” შესახებ. გამოაქვეყნა მისი მეორე გამოცემის გამო ნ. სკანელის ფსევდონიმით. წერილში, რომელიც იმავე “დროებაში” დაბეჭდა 1873 წელს (“დროება“, 1873) ნ. ნიკოლაძე წერს: “როცა ეს ახირებული წიგნი პირველჯერ გამოიცა, ჩვენ სრული თანაგრძობით ვუსურვეთ მისი გავრცელება და წარმატება, მაშინ ეს ჩვენი საზოგადოებისათვის ხეირიან მოვლენას წარმოადგენდა: მაშინ ჩვენ მის ნაკლოვანებებზე ხმა არ ამოგვიღია იმიტომ. რომ ის პირველი ცდა იყო ჩვენს მწერლობაში”. მიმოიხილავს რა “ბუნების კარის” მეორე გამოცემას, ნ. ნიკოლაძე წერს. “ეს წიგნი სიტყვა-სიტყვით იგივეა, რაც პირველი, მთელი ხუთი წლის განმავლობაში ერთი ასოც არ შეუცვლია. ეს წიგნი — განაგრძობს რეცენზენტი, — თავიდან დაწყებული ბოლომდე ძველი სხოლასტიკური სისტემით არის შედგენილი,“ მთელი წიგნი, წერს ნიკოლაძე, მძინარე ვით უხალისოდ, უმაგალითოდ, უსულოდ არის დაწერილი, ისე, რომ ყმაწვილს კი არა, ნასწავლსაც გაუჭირდება მისი გაგება და შეთვისება; კაცს ჰგონია სახელმძღვანელოს ნაცვლად, დაუჭლომელს კითხულობდესო; არც ერთ ადგილზე არ არის მოყვანილი არც სურათი, ან ჩვენებით სისტემაზე დაფუძნებული აღწერილობანი ხალისიანი მოთხრობა, ყველგან უძელო და უსულო, უმარლო აღქმას ისეთი ცნობებებისა, *romel Tagan naxevar i gaugebar i ymawvil TaT vis*“. ასეთი მკაცრი შეფასების შემდეგ, ნ. ნიკოლაძე იმორწმუნებს უცხოეთში სახელმძღვანელოების შედგენის დონეს და წერს: “რუსეთში და უცხოეთში ამ ხუთი წლის განმავლობაში (იგულისხმება 1868-1873 წწ.) ისეთი სახელმძღვანელოები დაიბეჭდა, რომლებმაც ერთნაირად შეცვალეს სამოსწავლო მეცნიერების სისტემები. ი. გოგებაშვილს არ მიუქცევია ყურადღება ასეთი სიახლეებისათვის და არც სმენით გაუგია მათი ვარგისობა!” ამავე რეცენზიაში ნ. ნიკოლაძე ლიტერატურული ეთიკის შესახებ ავითარებს მსჯელობას და აღნიშნავს, რომ “ჩვენში ერთი სჯულზე უმტიკიცესი ჩვეულებაა: რის ვაი-ვაგლაზით მოახერხებს კაცი ერთი წიგნის გამოცემას, გაკეთდება, გაჩერდება და დარწმუნდება, მართლაც დიდი რამ შევასრულეო; მერე დაარწმუნეთ ეს კაცი, რომ გულზე ხელის დაკრეფა ადრეა. რომ მისი შრომა მეცნიერების უკანასკნელი სიტყვა არ არის; ყმაწვილებს სხვა წიგნების უქონლობის გამო უხეირო და ადამის წლის სახელმძღვანელო უნდა ეკავოთ ხელში?”

იმავე 1878 წელს გაზეთებში "ТИФАССИЙ ВЕСТНИК" და "ОБЗОР"-ში იმართება პოლემიკა ნ. ნიკოლაძესა და ი. გოგებაშვილს შორის. ("Тиф. вест."), ი. გოგებაშვილი კვლავ უბრუნდება ნ. ნიკოლაძის აღრიხედელ შეხედულებებს სახელმძღვანელოების შესახებ და აღნიშნავს, რომ ამის შემდეგ (იგულისხმება 1870-იანი წლები) ნ. ნიკოლაძემ ისარგებლა ჩემი ავადმყოფობით, უძღურებით და ჩემზე პასკვილი დაწერა საკვირაო ფელეტონში, მაგრამ ამგვარ მხილებებს მე არ ვლებულობ, რადგან პირადული ხასიათისაა; ნ. ნიკოლაძეს, — წერს ი. გოგებაშვილი, მე იმიტომ გბულვარ, რომ მე უარი ვთქვი "ОБЗОР"-ში თანამშრომლობაზე. როგორც ცნობილია "ОБЗОР"— გამოდიოდა ნ. ნიკოლაძის რედაქტორობით 1878-1883 წლებში. ნ. ნიკოლაძე უარყოფდა კამათის პიროვნულ მიზეზს და საყვედურობს ი. გოგებაშვილს: "განა თქვენი ცილისწამების, ინტრიგებისა და უყიარათობის გამო არ დაეხმო გზა სემინარიისაკენ ქართულ ახალგაზრდობას?" და უჩვენებს ი. გოგებაშვილის დაუბრუნდეს ამ საკითხს: "წინააღმდეგ შემთხვევაში ვერ გისხნით იმ კაცისტალური ბრალდებებისაგან, რაც ბ-ნ ნიკოლაძის სიტყვების შემდეგ კისრად გაწეული" (ნ. ნიკოლაძე, 1970, გვ. 559). აქ ლაპარაკია თბილისის სასულიერო სემინარიაში 1873 წელს კერსკის მიერ ჩატარებული რევიზიის შედეგების შესახებ. "საკვირაო საუბრებში" ("ОБЗОР", 1878) ნ. ნიკოლაძე კვლავ უცენზუროდ მოიხსენიებს ი. გოგებაშვილს; აღნიშნავს, რომ სემინარიაში 1873 წელს ჩატარებული რევიზიის საანგარიშო მოხსენება უცნაურ აზრებს იწვევს ჩემში, ბატონი გოგებაშვილი და მათი მსგავსი ბრიყვები, წერს ნ. ნიკოლაძე — ყოველთვის ასეთ შედეგებს აღწევენ: ზოგი ქართველი ახალგაზრდა დარწმუნებულია ტურიევისა (სემინარიის პედაგოგი) და გოგებაშვილის სიბრიყვეში. კერსკი თავის საანგარიშო მოხსენებაში წერს: "გოგებაშვილი ნორმალური ადამიანი არაა, ხოლო ტურიევი მხოლოდ უბადრუკი მატყუარაა". წერილში "კვალი ი. გოგებაშვილის შესახებ": (ნ. ნიკოლაძე, 1970, გვ.559) ნ. ნიკოლაძე კვლავ უცენზუროდ მიმართავს ი. გოგებაშვილს: "ი.გოგებაშვილი ცილისწამებისათვის ძალზე ნაყოფიერი ფანტაზიის მქონეა, მისი წრთობის ადამიანები მრავალთავიანი ურჩხულის ყველა თვისებით ხასიათდებიან". უბრუნდება რა სასულიერო სემინარიაში 1873 წელს ჩატარებული რევიზიის შედეგებს ნ. ნიკოლაძე წერს: "სემინარიაში მასწავლებლად მოხვდა რამდენიმე ზერეულ და ნასწავლი და ჭკუათხელი ადამიანი, რომლებიც ერთიმეორეს ასმენდნენ, რათა სემინარიის მასწავლებლის ადგილი დაეკავებინათ. ამგვარი შეხლა-შემოხლა რომ არ ვანმეორებულყოფიყო, გარკვეს ერთიც და მეორეც (ტურიევი და გოგებაშვილი), აქვე ჩაწერეს, რომ არ დაუშვებენ სემინარიაში ქართველებს მასწავლებლებად: მაგრამ რა დააშავეს პატიოსანმა ქართველებმა? — კითხულობს ნ. ნიკოლაძე, რომლებსაც სურთ ბნელი აზრების გარეშე ემსახურონ საყოთარ ქვეყანას?" საქირო იყო კერსკისათვის ეთქვათ, რომ ასეთი ცილისწამება არ არის ქართველთათვის დამახასიათებელი, რომელიც პატიოსნება და ერთგულება ქვეყნისადმი საუკუნობით არის ნაცადი" (ნ. ნიკოლაძე, 1970, გვ. 440); როგორც ცნობილია, თბილისის სასულიერო სემინარიაში ი. გოგებაშვილი ზედამხედველად მუშაობდა 1868-1873 წლებში. კერსკიმ შემოწმება ჩაატარა ი. გოგებაშვილის ავადმყოფობის დროს. სემინარიაში მუშაობისა და ამ დაწესებულებაში სასწავლო პროცესის შესახებ ი. გოგებაშვილმა დაწერა რამდენიმე წერილი, სადაც იგი ფაქტობრივად ამტკიცებდა მოსწავლეთა აკადემიური დონის ამაღლებას მისი ზედამხედველობის პერიოდში. ნ. ნიკოლაძე ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების გამოცემის საკითხს შეეხო ცოტა მოგვიანებით წერილში

“ქართული აბათია” (პროზაული ელემენტი) (ნ. ნიკოლაძე, 1985, გვ. 447-448): შეიტყო რა იმის შესახებ, რომ წ. კ. გ. საზოგადოებამ გამოყო თანხები ი. გოგებაშვილის წიგნების გამოსაცემად, ნ. ნიკოლაძე წერს: “ვერ წარმოიდგენთ რარიგ გულსაკლავია ამაზე წერა, გულსაკლავია იმიტომაც, რომ აქ ვერ შეამჩნევ რაიმე უბრალო ნიშანწყალს, ან თუნდაც ცალკეულ და უმნიშვნელო მოვლენასაც კი, რომელსაც შეიძლება ხელი ჩაჭიდოს კაცმა, იმ იმედით, რომ სულ მალე უკეთესი ტაროსი დაგვიდგება”. შემდეგ ნ. ნიკოლაძე სინანულით წერს, რომ ის ადამიანები, ვინც ამ საზოგადოების სათავეში დგანან, ყოველივე ამას შეშუალებენ ყოველგვარი აღმოფხვრებისა და წყენის გარეშე; ვითომ მათ თვალწინ ხდებოდეს უტყუარი და ჭეშმარიტი საქმე, ჩვენებური ინტელიგენცია ამგვარი აბათიით ეკიდება საქმეს, ყოველთვის, როცა მათ გარეშე პირი მიუთითებს შეცდომებზე, კრიტიკულად განიხილავენ მათს მოღვაწეობას და ხელაღებით აბრალებენ მათ პატრიოტიზმსა და სამშობლოს სიყვარულს; როგორ უნდა აპყვეს კაცი ელემენტურ ტონს და არ ვთქვათ, რომ საქმის ამგვარი ხელშეწყობა სამშობლოს ხსნა კი არა, მისი მოსპობაა”. “დედაენის” მეორე გამოცემის შემდეგ (1878) ნ. ნიკოლაძე “ОБЗОР”-ში გამოქვეყნებულ წერილებში კვლავ უარყოფითად აფასებს ორივე სახელმძღვანელოს აკადემიურ და სასწავლო დონეს და აღნიშნავს, რომ “დედა ენა” შედგენილია კ. დ. უშინსკის “РОДНОЕ СЛОВО”-ს მიხედვით, ხოლო “ბუნების კარი” იმავე ავტორის “ДЕТСКИЙ МИР”-ის მიხედვით, უშინსკის “РОДНОЕ СЛОВО”-ს პირველი გამოცემა გამოვიდა 1864 წელს, “დედა ენის” პირველი გამოცემა 1876 წელს, ე. ი. ამ გამოცემიდან 12 წლის შემდეგ, ხოლო “ДЕТСКИЙ МИР” პირველად გამოიცა 1861 წელს; ე. ი. შეიდი წლის შემდეგ გამოიცა “ბუნების კარის” პირველი გამოცემა. ი. გოგებაშვილი არ უარყოფს უშინსკის აქ დასახელებული სახელმძღვანელოების გავლენას მის მიერ შედგენილ სახელმძღვანელოებზე და დიდი პატივისცემით მოიხსენიებს მის ავტორს, როგორც რუსული აკადემიის კლასიკოსს. ი. გოგებაშვილი “ბუნების კარის” შესავალში წერს: “ჩვენი გეგმა ამ წიგნის შედგენისა, ნახევრადაც ვერ ავასრულეთ, იმიტომ, რომ წიგნის შედგენაში მუყაითი შრომა ვერ გავწიეთ, წიგნი თან იწერებოდა, თან იბეჭდებოდა. სტატია ნათარგმნია რუსულიდან, უმეტესი ნაწილი კი ჩვენგან არის შედგენილი, ხოლო უმეტესი ნაკლოვანება ცხოველების სურათების უქონლობაა”. როგორც დროების 1873 წლის ერთ-ერთი ნომერი იუწყება (400) სახელმძღვანელოებისათვის სურათების ხარისხს ნ. ნიკოლაძე კისრულობდა. საერთოდ ამ პერიოდის ქართული პედაგოგიური საზოგადოებრიობა ერთსულოვნად აღნიშნავდა, რომ ი. გოგებაშვილის ორივე სახელმძღვანელო კ. უშინსკის სახელმძღვანელოების გადმოკეთებასა და მიბაძვას კი არ წარმოადგენდა, არამედ მათს ანალოგიას და ძირითადად იმავე პრინციპებზე შედგენილი ქართული ენის ორიგინალური სახელმძღვანელოებია. ამის შესახებ თვითონ ი. გოგებაშვილი წერს “სახელმძღვანელოების შედგენაში მე საკუთარ გზას ვადეკი და ვადგავარ, მეტადრე ჩემი მოღვაწეობის მეორე ნახევარში!”

პოლემიკაში ნ. ნიკოლაძე, შეიძლება ითქვას პირდაპირი და დაუხდობელი იყო, თავის სტატიაში “კვლავ ლიტერატურული ზრდილობის გაკვეთილები” (ნ. ნიკოლაძე, 1970, გვ. 559) იგი ილაშქრებს “ТИФЛИССКИЙ ВЕСНИК”-ის წინააღმდეგ და აღნიშნავს, რომ მისი მესვეურები არასაკმარისად იჩენენ ლიტერატურულ ეთიკას. ამის გამო თვითონ ნ. ნიკოლაძე უფრთხილდებოდა

კალამს და არ უნდოდა პირად საქმეებზე ეწერა. ბოლოს იგი მუქარის ტონით აფრთხილებს გაზეთის რედაქციას: "ჩვენ მოვიცლით და ერთი ორჯერ მთელი ცხოვრების მანძილზე გაჩვენოთ ასეთი ანგარიშსწორების მაგალითი. ვინ გახდება ამ სამწუხარო წერილის მსხვერპლი ბებუთოვი, ერისთავი, გოგებაშვილი თუ ზაგურსკი (ჟურნალისტი) ჩვენ ყველაფერს თავის სახელს ვუწოდებთ". ამ წერილში ნ. ნიკოლაძემ "ТИФЛИССКИЙ ВЕДОМСТЪ"-ს უწოდა უმეცართა და ხელმოცარულთა ორგანო. სწორედ ამ გაზეთის საშუალებით გასცა რამოდენიმეჯერ პასუხი ნ. ნიკოლაძეს ი. გოგებაშვილმა. გოგებაშვილი აცხადებს, რომ ნ. ნიკოლაძე ყოველმხრივ ცდილობდა გაეხადა "ОБЗОР"-ის მუდმივ თანამშრომლად. რაზედაც ი. გოგებაშვილმა უარი განაცხადა, იმის გამო, რომ არ მოეწონა ამ გაზეთში გამოქვეყნებული ხ. ფრენკელის სტატია, და საერთოდ. არ უნდოდა ნ. ნიკოლაძესთან თანამშრომლობა. წერს, რომ ი. ნიკოლაძე დიდი ხანია მემუქრება, მე არასოდეს არ ვენდობოდი ნ. ნიკოლაძეს და ეს მალეც გამართლდა, წერს იაკობი. "თუ ერთი წლის წინათ მე იგი მთვლიდა ყოველმხრივ შემოკობილ პიროვნებად, ახლა კი თავის გაზეთში მე მთვლის გონებრივად და ზნეობრივად ჩამორჩენილ პიროვნებად" (ТИФЛИССКИЙ ВЕСТНИК, 1878, 247, 1-2.) ამით იგი ეწინააღმდეგება თავის თავს. თბილისის სასულიერო სასწავლებლის შემოწმების შედეგების მიხედვით, ნ. ნიკოლაძე ი. გოგებაშვილს მოიხსენიებს, როგორც პედაგოგს; სინამდვილეში ი. გოგებაშვილი იყო ამ სასწავლებლის ზედამხედველი; შემოწმების შედეგებში კერსკის არ ჰქონდა მიზეზები, წერს ი. გოგებაშვილი, მე დავედანაშაულებინე ცალმხრივ პატრიოტიზმში, რაზედაც ასე ხელალებით მიუთითებს ნ. ნიკოლაძე. საერთოდ, ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების რეცენზენტები ბევრად სცოდავდნენ, როცა წერდნენ: "ი. გოგებაშვილი კაბინეტის კაცია. მას ბავშვები თვალთ არ უნახავს". იაკობი პასუხობს, რომ იგი 11 წლის განმავლობაში ეწეოდა პედაგოგიურ საქმიანობას, კარგად იცნობს რუსი და სხვა საზღვარგარეთელი პედაგოგიკის კლასიკოსების ნაშრომებს და ცდილობს გაითვალისწინოს მთელს თავის პედაგოგიურ მემკვიდრეობაში.

თავის მხრივ ნ. ნიკოლაძე ყოველთვის იდგა ქართული ენის სადარაჯოზე, ცდილობდა დაეცვა იგი და ატარებდა იმ აზრს, რომ მშობლიურ ენაზე სწავლება არის მოზარდის აღზრდისა და ინტელექტუალური ზრდის აუცილებელი ფაქტორი. 1889 წელს იგი მოხსენებით გამოვიდა თბილისის საქალაქო საბჭოს სხდომაზე და განაცხადა: "ადგილობრივი ენების სწავლება კავკასიის სასწავლო უწყებაში ბოლო ხანებში უკანა პლანზე მოექცა და მათ არავითარ მნიშვნელობას არ ანიჭებენ. თავის აღრინდელ ნაშრომში "ახალი ახალგაზრდობა", ნ. ნიკოლაძე წერს: "გონება გახსნილი, და დაწინაურებული კაცის უმთავრესი ვალია თავისი ხალხის და საზოგადოების დახმარება და ბედის გაუმჯობესება" (ნ. ნიკოლაძე, 1932, გვ. 56). გაზეთში "დროება", "ТИФЛИССКИЙ ВЕСТНИК" ნ. ნიკოლაძე სისტემატურად აქვეყნებდა წერილებს აღზრდის, განათლებისა და მშობლიური ენის სიწმინდის დაცვის საკითხებზე; იმავე პრობლემების გათვალისწინებით ეკამათებოდა იგი ი. გოგებაშვილს (და არამარტო მას). ცხადია, ორივე მამულშვილს ამოძრავებდა ქართველი ხალხის განათლების, ქართული ენის დაცვის საკითხები. მათი კამათი დასრულდა ი. გოგებაშვილის წერილით "უკანასკნელი პასუხი ი. ნიკოლაძეს" (ი. გოგებაშვილი, 1989, გვ. 449-453). ამ წერილით ი. გოგებაშვილმა

საბოლოოდ გასცა პასუხი ნ. ნიკოლაძის მიერ 1878-1879 წწ. გამოქვეყნებულ წერილებს, რომლებიც ავტორმა დაბეჭდა სათაურებით "საკვირაო საუბრები", "კლავ ი. გოგებაშვილის შესახებ", და "კლავ ლიტერატურული ზრდილობის გაცეითლები". სტატები გამოქვეყნდა "ОБЗОР"-ში. წერილებში ი. გოგებაშვილი ცდილობს, გააბათილოს მის წინააღმდეგ ნ. ნიკოლაძის მიერ წაყენებული ყველა ბრალდება. როგორც ცნობილია, მათ შორის დაიკუსია დაიწყო მას შემდეგ, რაც ნ. ნიკოლაძე გაეცნო თბილისის სასულიერო სემინარიაში 1873 წელს კერსკის მიერ ჩატარებული შემოწმების შედეგებს. კერსკის შეფასება სასწავლებელში მიმდინარე სასწავლო პროცესის შესახებ უარყოფითი იყო. ი. გოგებაშვილი განმარტავს, რომ შემოწმების პროცესში იგი ავად იყო. ნ. ნიკოლაძის შესახებ იგი აღნიშნავს, რომ მასთან კარგი ურთიერთობა ჰქონდა 1868 წლიდან, როდესაც მან წერილი გამოაქვეყნა "ბუნების კარის" შესახებ (1868). " მაგრამ ჩვენს შორის — წერს ი. გოგებაშვილი, პირადი შეჯახებიდან რამოდენიმე წლის შემდეგ, მან ისარგებლა ჩემი ავადმოყოფით და ჩემზე დაწერა პასკვილი". ნ. ნიკოლაძე ფაქტობრივად უარყოფს თავის პირვანდელ შეფასებას "ბუნების კარზე" და შემდგომი პერიოდის წერილში ("დროებაში", 1888) იგი აკრიტიკებს "ბუნების კარს". ამ წერილში ი. გოგებაშვილი უარყოფს ნ. ნიკოლაძის ბრალდებას თითქოს სახალხო მასწავლებელთა ყრილობას დაეწუნოს "ბუნების კარი". სინამდვილეში წიგნი მოწონებული იქნა და მხოლოდ ერთი მონაწილე წავიდა წინააღმდეგი, რომელიც არ იცნობდა "ბუნების კარის" შესწორებულ გამოცემას. შემდეგ ი. გოგებაშვილი ეხება თავის წერილებს, რომლებიც მან გამოაქვეყნა სახალხო განათლებასა და მშობლიური ენის საკითხებზე. წერილები დაიბეჭდა "დროებაში", ამის თაობაზე იაკობი წერს: "განა სიბრძივე არ არის უსაყვედურო კაცს იმისათვის, რომ მისი მოქმედება, რაც საზოგადოებისათვის სასარგებლოა, თვითონ მას ვნებს? სხვა საქმე იქნებოდა, რომ მე პირადი ეგოისტური მიზნებისათვის მენაცვალდებინა საზოგადოებრივი ინტერესები. არც ერთი სტრიქონი არ დამიწერია რიგიანი პედაგოგიური და ლიტერატურული გამოცემის წინააღმდეგ და არც არასდროს დავწერ, რაგინდ პირადი ღვაწლი და სიძულვილი უნდა მაპოძრაებდეს მისი ავტორის წინააღმდეგ", შემდეგ ი. გოგებაშვილი მსჯელობს იმის თაობაზე, რომ ნ. ნიკოლაძე მხარს უჭერდა ჩემს პედაგოგიურ შეხედულებებს, რომლებიც მე დავბეჭდე "ТИФЛИССКИЙ ВЕСТНИК"-ში 1864 წ. ეს იმ დროს, როცა ნიკოლაძემ მე შემიყვანა "ТИФЛИССКИЙ ВЕСТНИК"-ის რედაქციაში. წინააღმდეგ ბეჭუთოვის სურვილისა, რომელმაც არ იცოდა, თუ როგორ მოეშორებინა თავიდან; ამის შემდეგ ნ. ნიკოლაძემ დაარსა "ОБЗОР" და მოინდომა იაკობის გადაყვანა რედაქციაში. აქვე იაკობი წერს: "სამართლიანობა მოითხოვს ითქვას, რომ ნიკოლაძე ყოველთვის იღდა სახალხო სკოლებში მშობლიური ენის უფლებების მხარეზე. ეს უკანასკნელი პოლემიკაა და მე არ დავბრალვევ დუმილს და მას პასუხს არ გავცემ; ამას მავომდრავებდეს მკითხველი საზოგადოება". მართლაც ი. გოგებაშვილი აღარ გამომხაყრებია ნ. ნიკოლაძის წერილებს; თვლიდა, რომ ისინი პირადული იყო; აქ შეიძლება აღინიშნოს, რომ ორივე მოკამათე ენის სიწმინდის დაცვაში ერთი აზრისა იყო. ნ. ნიკოლაძე თვითონ წერდა და იბრძოდა ამის შესახებ. მისი აზრით, ქართული ენა დამყარებულია ანტონ კათალიკოსისა და ვეფხისტყაოსნის "ენაზე". ნ. ნიკოლაძე შეუპოვარი და პირდაპირ იყო წერილში "კლავ ლიტერატურული ზრდილობის გაცეითლები" ფი პირდაპირ მიუთითებს: "როგორც კი ენზე ჩვენში ლიტერატურული ზრდილობას დაარწვეს, მე მაშინვე დაიწინაურებ მას მისი საქციელის უაზრობას; ვიტყვირთუ რა ლიტერატურულ

ჯალათის როლი. მე მას ბოლომდე გავყვები და მის ეფექტურობას თანდათანობით გავაძლიერებ, მე მართლაც "მრისხანე ნიკოლაძე" გავზღვები. ჩემს ცხოვრებაში 1500-მდე სტატია მაქვს დაწერილი და ერთი ლიტერატურული კრიტიკა მაინც მაჩვენეთ სტატიების შესახებ". ცხადია, ორივე ავტორი ერთი საფეხკრალითა და ერთი მიზანდასახულობით იღვწოდა და მოქმედებდა. ნ. ნიკოლაძეს, რა თქმა უნდა, კარგად ესმოდა ი. გოგებაშვილის პედაგოგიური მოღვაწეობის ადგილი და როლი სახალხო განათლებისა და ქართული ენის დაცვის სფეროში; მან პირველმა გახსნა ცეცხლი კამათისა და ი. გოგებაშვილმა შეწყვიტა, დარწმუნებულმა იმაში, რომ ორივე ცდებოდა და კამათი პირადული ინტერესებით იყო განპირობებული. ნ. ნიკოლაძე გარდაიცვალა 1928 წელს, მაშინ, როდესაც ი. გოგებაშვილის ორივე სახელმძღვანელო პირნათლად ასრულებდა თავის საპატიო მისიას ქართველი მოზარდების აღზრდის, სწავლების განათლებისა და ქართული ენის დაცვის კეთილშობილურ საქმეში. ორივე წიგნის შესახებ დადებითი აზრია გამოთქმული ქართულ პედაგოგიურ მეცნიერებაში ამ წიგნების შესახებ საინტერესო აზრი გამოთქვა შემდეგში პერსონოლოგიური პრობლემების ცნობილმა მეკლევარმა ა. ზურაბიშვილმა: "დღეა ენა" და "ბუნების კარი" მიზანდასახულობის მხრივ ერთი მთლიანი სახელმძღვანელოა, რომელიც ბავშვს არა მარტო ამდიდრებს ცოდნით, არამედ უქმნის მას მტკიცე მორალურ ხერხემალს" (ა. ზურაბიშვილი, 1973, გვ. 200). დღეს, "დღეა ენის" პირველი გამოცემიდან 135 წლის შემდეგ, კიდევ ერთხელ ვრწმუნდებით იმაში, რომ ეს წიგნი დარაჯად ედგა ქართულ ენას. ქართულ კულტურასა და, ამდენად, ჩვენი ეროვნული აღორძინებისა და განვითარების ერთ-ერთ საიმედო ბურჯს წარმოადგენდა.

ლიტერატურა

- ი. გოგებაშვილი, 1989 - ი. გოგებაშვილი, რჩეული თხზულებანი, ტ. 1, თბ., 1989.
- "დროება" - 1873, № 400, გვ. 1-2.
- "დროება" - 1888, გვ. 1-2.
- ა. ზურაბიშვილი, 1973 - პერსონოლოგიური პრობლემები ქართულ მწერლობაში, თბ., 1973.
- ნ. ნიკოლაძე, 1932 - ნ. ნიკოლაძე, რჩეული ნაწერები, თბ., 1932.
- ნიკოლაძე, 1970 - ნიკოლაძე, თხზულებანი, ტ. 6, თბ., 1970.
- ნ. ნიკოლაძე, 1985 - ნ. ნიკოლაძე, თხზულებანი., ტ. 7, თბ., 1985.
- "ОБЗОР", 1878, №254, с. 3; №291, с. 1-2.
- "ОБЗОР", 1879, "ОБЗОР", №399, с. 1-2
- "ТИФЛИССКИЙ ВЕСТНИК", 1878: №244, с. 1; 247, с. 1-2; 256, с. 3.

